3.4.10

आधुनिकज्ञानप्रणाल्या सह संस्कृतज्ञानपरम्परायाः समायोजनं दधानाः सरलमानकसंस्कृतेन पाठ्य/सन्दर्भग्रन्थसहिताः विकासिताः पाठिताश्च पाठ्यक्रमाः।

वर्तमानयुगे छात्राणाभाजीविकाकौशलाभिवृद्धये विश्वविद्यालयोयं स्थानिक-राष्ट्रिय-प्रादेशिकस्तरेषु विविधान् कार्यक्रमान् विदधति। क्रमेस्मिन् पाठ्यक्रमाणां तया पद्धत्या दृढीकरणं विधाय प्रायोगिकदृष्ट्या वैश्विकमञ्चेष्वपि छात्राणां प्रोन्नयनं विधीयते। पारम्परिक पद्धत्या पायक्रमेषु दव्याकरणज्योतिषसाहित्य धर्मशास्त्रपुराणन्यायमीमांसा विषयेषु शास्त्री-आचार्य-शोधपाठ्यक्रमाः सन्निविष्टाः पुनश्च विज्ञान इतिहास समाजशास्त्रादिविषयश्च पाठ्यक्रमे समाहिता सन्ति। एतेषु पाठ्यक्रमेषु प्रावीण्यमर्जनाथ भाषा प्रशिक्षणकार्यक्रमाः वाग्वद्धिीसभश्चायोज्यन्ते।

पाठ्यचर्यायाः सहजता सर्वग्राहकता च भवेदित्यपि मुख्य लक्ष्य भवति। तदर्थ विषयमवगम्य छात्राःप्रायोगिकपक्षेषु दक्षा भवेषु तन्निमित्तं कौशलविकासकार्यक्रमाः प्रतियोगिपरीक्षासु भागग्रहणार्थं प्रशिक्षणशिविराणि च प्रचाल्यन्तेन स्वतंत्रतया कर्मकाण्ड़ज्योतिषवास्तुकथाप्रवचनादिषु दक्षतोपपादनाय डिप्लोमा पाठ्यक्रमाः सन्ति। अन्तर्विषयक अवबोधनवर्द्धनाय च एम.ए.हिन्दू स्टडीज, एम.ए. योगशास्त्र पुस्तकालयविज्ञानम् शिक्षाशास्त्रि प्रभृतयः पाठ्यक्रमाः अभिनिविष्यः।

विश्वविद्याजलयानुदानायोगपक्षतः प्राप्ततिर्देशानुसारं विश्वविद्यालयीयपरिनियमानुसारेण सर्वेषु स्नातकस्तरीयपाठ्यक्रमेषु ऐच्छिकपाठ्यक्रमाश्रितपद्धतिः प्रचलितास्ति। (वस्तुतः CBCS सम्प्रति राष्ट्रीयशिक्षानीति 2020 प्रतिपादित-प्रदत्त निर्देशानुसारेण पाठ्यक्रमस्य संशोधनं परिवर्धनश्च समयनुगुणं क्रियमाणमस्ति।

त्रिविधेषु विभागेषु दुर्लभशास्त्रग्रन्थाना भारतीयविद्यासंरक्षणाय संयोजन कृतं विद्यते विशेषतः पालि-बौद्ध-राजशास्त्रप्रभृतिषु विभागेषु आचारविचारनीति मानवमूल्यसंवर्द्धकानां दुर्लभग्रन्थानां पठनपाठनेशोधकार्ये च पाठ्यांशत्वेन भूयस्संयोजनं विद्यते। च

क्र0सं0	दुर्लभग्रन्थनाम	पाठ्यक्रमः	**स्तरः**
1	विज्ञप्तिमात्रतासिद्धिः	संस्कृतविद्या	**शास्त्री**
2	वगमन्दक	राजशास्त्र	**शास्त्री/आचार्यः**
3	भाभ्रमरेखानिरूपणम्	ज्योतिषम्	**शास्त्री**
4	न्यायसिद्धान्तमंजरी	न्यायवैशेषिक	**शास्त्री**
5	मिलिन्दपईयाँ (पालिमाध्यम)	पालिः	**शास्त्री/आचार्यः**

क्र0 सं0	वेदवेदाङ्गसंकाय	साहित्यसंस्कृतिसंकाय	श्रमणविद्यासंकाय	दर्शनसंकायः	आधुनिका भाषा एवं भाषाविज्ञानम्
	वेदः ज्यौतिषम् व्याकरणम् धर्मशास्त्रम्	1. साहितय 2. पुराणम् 3. राजशास्त्रम् , अर्थशास्त्रस्य 4. संगीतडिप्लोमा	1. पालिः एवं थेरवादः 2. बौद्धदर्शनम् 3. जैनदर्शनम् 4. संस्कृतविद्या 5. प्राकृतम्	1. वेदांत 2. न्यायः 3. तुलनात्मक धर्मः 4. मीमांसा 5. सांख्ययोग तन्त्रागमः	1. आधुनिक विद्याः

द्विसप्ततिपाठ्यक्रमेषु षष्टिपाठ्यक्रमाः शास्त्र सम्बद्धाः वर्तन्ते। इमे खलु पाठ्यक्रमाः शास्त्रि-आचार्यकक्षासु छात्रौः स्वेच्छया पाठनाम स्वीक्रियन्ते। अत्र मुख्याबू खलुः विषयान् छात्राः अनिवार्यरूपेण पठन्ति, गौणेषु विषयेषु छात्राः स्वरूच्या वैकल्पिकपद्धत्या निषयचयने कुर्वन्ति। एतेषां सर्वेषां पाठ्यक्रमाणां प्रश्नपत्राणि च संस्कृतभाषायामेव निर्मीयन्ते।

शास्त्रिकक्षायां शास्त्रसम्बधतेराक्षि हिन्दी-आँग्ल प्रभृतीनि भाषापत्राणि तासु-तासु निर्धारितासु भाषासु निर्णीयन्ते। तेषां पाठ्यक्रम पठन-पाठनक्रमाच तथा निर्धारितया भाषया छात्राध्यापकेन क्रियते।

शास्त्रस्य अवयवभूतत्वेन पालिप्राकृत थेरवाद विषयाः अङ्गीक्रियन्ते। तन्त्र तत्र संस्कृत भाषायाः सम्बद्धत्वात् विशेषप्रभावाच्य तेषां पठनपाठन प्रश्नपत्र निर्माण च संस्कृत/पालि/प्राकृत भाषामाध्यमेन सम्पायते।

आधुनिकभाषा एवं भाषाविज्ञान संकायान्तर्गते शिक्षाशास्त्रिपाठ्यकमे संस्कृतसम्बद्धाः ग्रन्थाः अङ्गीकृताः सन्ति। तेषामपि प्रश्नपत्राणि संस्कृतभाषामाध्यमेन निर्मीयन्ते पाठ्यन्ते च। यद्यपि शिक्षाशास्त्रिपाठ्यके संस्कृतभिभानि प्रश्नपत्राणि सम्बद्धभाषामाध्यमेन निर्मीयन्ते पाठ्ययन्ते च। शिक्षाशास्त्रि-पाठ्यक्रमे संस्कृतसम्बद्धोपाधिधरिणः छात्रा प्रवेशमहर्न्तिः।

शास्त्रिप्रथमवर्षे मुख्य विषयेषु (वेद ज्योतिष-व्याकरणषुमृतिषु) त्रीणि प्रश्नपत्राणि संस्कृतमाध्येन पुमश्च द्वे पत्रे क्रमशः भाषा-दर्शन साहित्यादि प्रभागेश्य संस्कृतमाध्यमेन अध्याप्यन्ते। तथोः अध्ययनाध्यापन परीक्षा दिकं सर्वमपि मानकसरल संस्कृतमाध्यमेन सम्पाद्यते।